Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENḒA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI ḼA VHUVHILI (P2)

LARA 2022

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara $2^{1}/_{2}$

Bammbiri iḽi ḽi na masiaṱari a 23.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

PFESESANI

1. Vhalani siaṱari heḽi nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.

2. Ni SONGO lingedza u vhala bammbiri ḽoṱhe. Ṱolani Thebuḽu ya Zwi re Ngomu kha siaṱari ḽi tevhelaho ni swaye ṋomboro dzo ḓisendekaho kha bugu dze na guda ṅwaha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.

3. Bammbiri heḽi ḽo vhumbwa nga KHETHEKANYO NṄA:

   KHETHEKANYO YA A: Nganea (35)
   KHETHEKANYO YA B: Ḓirama (35)
   KHETHEKANYO YA C: Ṅganeapfufhi (35)
   KHETHEKANYO YA D: Vhurendi (35)

4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZIṄWE na DZIṄWE.

   KHETHEKANYO YA A: NGANEA
   Fhindulani mbudziso MBILI kha nganea ye na guda.

   KHETHEKANYO YA B: ḌIRAMA
   Fhindulani mbudziso DZOṰHE kha ḓirama ye na guda.

   KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI
   Fhindulani mbudziso DZOṰHE kha nganeapfufhi dze na ṋewa.

   KHETHEKANYO YA D: VHURENDI
   Fhindulani mbudziso DZOṰHE kha zwirendo zwe na ṋewa.

5. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.

6. Tevhedzani ndaela dzo ṅwalwaho mathomoni a KHETHEKANYO IṄWE na IṄWE nga vhuronwane.

7. Nomborani phindulo dzaṋu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri ḽa mbudziso.

8. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 75 kha KHETHEKANYO IṄWE na IṄWE.

9. Ṅwalani nga vhudele nahone zwi no vhonala.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

ZWI RE NGOMU

Siaṭari iḷi ḷi ḍo thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha ṭoḍou dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bammbiri ḷoṭhe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA Fhindulani mbudziso DZOṬHE kha nganea ye na guda.		
NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIAṬARI
1. *U tshila ndi u vhona*	35	5
2. *Ho dina one*	35	9
KHETHEKANYO YA B: ḌIRAMA Fhindulani mbudziso DZOṬHE kha ḍirama ye na guda.		
3. *Findinkodo*	35	13
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI Fhindulani mbudziso DZOṬHE kha nganeapfufhi dze na ṇewa.		
4.1 'Vulani mufunwa wanga'	18	17
NA		
4.2 'Dokotela wa mukhuwa nandi'	17	18
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI Fhindulani mbudziso DZOṬHE kha zwirendo zwe na ṇewa.		
5.1 'Luvhondo lu ḍo wa'	17	20
NA		
5.2 'Ndo ṭuvha mulovha'	18	22

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO √
A: **Nganea**	1–2	1	
B: **Ḓirama**	3	1	
C: **Nganeapfufhi**	4.1 + 4.2	2	
D: **Vhurendi**	5.1 + 5.2	2	
PFESESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA A: NGANEA

Kha khethekanyo iyi, mbudziso dzo vhudziswa dzi tshi bva kha NGANEA dzi tevhelaho:

- *U TSHILA NDI U VHONA* – RN Maḓadzhe
- *HO DINA ONE* – S Mbedzi

Fhindulani mbudziso dzoṱhe dzo ḓisendekaho kha nganea ye na guda.

MBUDZISO 1: *U TSHILA NDI U VHONA* – RN Maḓadzhe

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṉu vhu ḓo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na ṉewa, MBUDZISO 1.1 na MBUDZISO 1.2.

1.1 TSHIBVELEDZWA TSHA A

Ḓuvha ḷi kha ḓi vha ḷeneḷo nga madekwana a hone, hu vhonala Mashudu e ngomu ngadeni ya nḓuni yawe a tshi khou sheledza miroho. U sheledza u khou sokou sheledzavho, fhedzi muhumbulo wawe a u ho khazwo. Tshe Maria a thoma zwa u kola-kola u pfa a sa tou ḓiphiṉa zwavhuḓi muyani. Zwezwi a tshi khou sheledza, vhathu vhanzhi ndi vha fhiraho nga henefho tsini vha tshi mu humbela muroho. Naho vhathu vhanzhi vho vha vho vhilulela u ya mahayani avho, ho vha hu si na o dzhayaho u fana na Ndaṱiso.

'Ndi ri tshiṉoni tsho fhufhisa!' 'Inwi ni dina u amba nga dzindimi. Bulani ni sa monamoni.' Mashudu u ralo o tou tou pangula nḓevhe. 'Ndi ri Maria vho dzhia!' Mashudu u vhudzisa mbudziso iyi a sa pfesesi uri Maria o dzhiwaho ndi ufhio.

'Ee, ndi ri Maria musidzana waṉu vho dzhia vhaṱhannga vha sa ḷiho vhutete nga u shavha u tetemela.' 'Ni ri Maria wanga vho dzhia? Ngoho hu ḓo lila kili. Vhathu vha ḓo pfa hu tshi pfi ndo ḷa muthu. Hone o dzhiwa nga nnyi?' Mbudziso iyi na u bva a i tsha tou bva zwavhuḓi. Mbilu yo no ḓala izwi na zwiḷa.

1.1.1 Ndi nnyi a re ngadeni mafhungoni aya? (1)

1.1.2 Ndi tshini tshi no ita uri Mashudu a songo tou ri fombe kha zwine a khou ita? (1)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

1.1.3 T̂alutshedzani zwi no khwat̂hisedza uri Maria na Mpho vho thoma u funana mushumoni. (2)

1.1.4 Mafhungo a re afho nt̂ha a wela kha tshipid̂a tshifhio tsha puloto? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

1.1.5 Vhambedzani hune Mpho na Mashudu vha fana hone no sedza kutshilele kwavho. (2)

1.1.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo n̂ekedzwaho.

Vhushaka vhu re vhukati ha Mashudu na Maria ndi ha ...

A munna na musadzi.
B khaladzi na khaladzi.
C dzikhonani.
D vhafunani. (1)

1.1.7 Muanewa dendele kha nganea iyi ndi nnyi? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

1.1.8 Ndivho ya muṅwali ya u sumbedza Mpho hu ene o vhulahisaho Mashudu ndi ifhio? (2)

1.1.9 No sedza nyito dza kha nganea iyi, ni vhona bulayo l̂o iteaho buguni l̂i tshi tendisea naa? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

1.1.10 Ni vhona vhud̂ifari ha Mpho mushumoni vhu tshi nga t̂ut̂uwedza vhaswa u tevhela bud̂o l̂a vhudokotela naa? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

NA

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

1.2 TSHIBVELEDZWA TSHA B

U gidima ha goloi iyi ine ya khou ya mud̯ini wa Mpho ndi zwiṅwe-vho. Henefha hune ya ya ngei na ngei, ngeno na ngeno! Buse l̯ine ya dubisa l̯o vha l̯i si l̯it̯uku. Na u ima ha hone, ndi u tou swenda. Zwitukana zwi tshi i vhona yo ima afha ha Mpho, na zwone zwa ri zwi tou funa zwone. Zwa gidima zwi tshi ya henengei u tou d̯ivhonela nga mat̯o. Goloi iyi yo vha i na Vho Maano na Aifheli. U tsa goloini, vho mbo d̯i dzhena nd̯uni. Hu si kale, vha vha vha tshi bva na Mpho, t̯hoho yo sedza fhasi. 'Nga vhanna! Ndi Dzwaini na Dugudzha naa?' Muambi ndi Mpho.

'Ee! Ndi rin̯e vhodokotela.' Muambi ndi Dzwaini.

'Mulandu ndi mini no no n̯amela goloi ya mapholisa?' Mpho u vhudzisa mbudziso iyi mabiko a tshi tou shuluwa kha tshifhat̯uwo.

'Nn̯e ndi vho tou ri ngavhe ri songo vhuya ra t̯anganedza khumbelo yavho ya u vhulaha Mashudu.' Muambi ndi Dzwaini.

'Naa matsina no farelwa u vhulaha Mashudu?' 'Izwi a no ngo nnyambulula vhat̯hannga?'

'U farwa hashu zwi khou ambavho u farwa ha vhone.' Mufhinduli ndi Dzwaini. Dugudzha nga ngei thungo u vhonala o farelela lut̯aha.

'Ndi hone no nthengisa vhat̯hannga.'

1.2.1 Goloi afho mafhungoni i khou ya ngafhi? (1)

1.2.2 Ndi goloi-d̯e yo buliwaho mafhungoni aya? (1)

1.2.3 T̯alutshedzani zwi no sumbedza uri Mpho o vha o swifhalelwa mafhungoni aya. (2)

1.2.4 Ndat̯iso o olwa sa muanewa wa mvumbo-d̯e buguni iyi? Tikedzani phindulo yan̯u. (2)

1.2.5 T̯alutshedzani dzina l̯a bugu iyi 'U tshila ndi u vhona' no livhanya na zwiito zwa Mpho. (2)

1.2.6 Khud̯ano vhukati ha Mashudu na Mpho yo vhangwa nga mini? (2)

1.2.7 Sumbedzani fhethuvhupo na tshifhinga zwo bveledzwaho kha nganea iyi. (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

1.2.8 Muhumbulo muhulwane wa u shumisa dokotela Mpho buguni iyi ndi ufhio? (2)

1.2.9 Masiandaitwa a u sa fhulufhedzea kha lufuno ndi afhio? (2)

1.2.10 Arali hu inwi Mpho we a wana musadzi wawe e na Mashudu nḓuni yawe no vha ni tshi nga ita mini? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

[35]

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

MBUDZISO 2: *HO DINA ONE* – S Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṉu vhu ḓo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na ṉewa, MBUDZISO 2.1 na MBUDZISO 2.2.

2.1 TSHIBVELEDZWA TSHA C

O ri u pfa zwa khii dza goloi a mbo ḓi sokou dzii sa pala ya muḓagasi muṯhannga. Hu u ya phanḓa zwa konḓa, he u humela murahu na zwone zwa konḓa.

Mukegulu vho tou fhedza vho ḓa hune a vha hone. Vha tshi swika vha ṉetshedzela tshanḓa uri vha ṯanganedze khii.

'Heḷia ḷigoloi ḷo mbo ḓi bva mulinga ḷa mbulumbuwa ḷa wa ḷa swa.'

'Mini! Na zwino khamusi ni khou tou ita miswaswo. Goloi ye ra vhea fhulufhelo ḷoṯhe khayo fhano muḓini uri i ḓo ri thusa. Ambani zwiṅwe mutukana!' Vha khou ralo Vho Olga vho rafhela Ngeletshedzo maṯo. Luḷa lunako lwavho lwa ralo u vilinganywa nga honohu u sinyuwa havho, Naho maṯo avho o hula lwo linganaho, hezwi musi vho sinyuwa o vha a tshi shanduka a tshilumaṉamana. Mukegulu vhane muvhili wavho a u vhonali u tshi nga neta naho hu nga zwiḷiwa zwa ano maḓuvha. Naho vhe vha maḓuvha, nnyi na nnyi o vha a tshi ri o vha lavhelesa a zwi vhona uri kaleni havho vho vha tshi tou vha dzuvha.

'Nahone ḷo vha ḷi si tsha fanelana na zwine uno muḓi wa vha zwone. Fhano hu ṯoḓea ḷigoloi ḷavhuḓi nahone ḷa ḓzina. Hu si TOYOTA dza vhasiwana. Vha vhe vha tshi khou dzudzanya mihumbulo vha ṯavhanye u renga iṅwe goloi yavhuḓi.'

2.1.1 Khii afho mafhungoni ndi dza mini? (1)

2.1.2 Ndi mini tshi no ḓisa nḓaḓo kha mukegulu afho mafhungoni? (2)

2.1.3 Ṯalutshedzani zwi no khwaṯhisedza uri Ngeletshedzo o vha a tshi nyadza mme awe? (2)

2.1.4 Mafhungo are afho nṯha awela kha tshipiḓa tshifhio tsha puloto? (1)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

2.1.5 Vhambedzani hune Osbon na Musuku vha fana hone no sedza kutshilele kwavho? (2)

2.1.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo n̂ekedzwaho.

Vhushaka vhu re vhukati ha Osbon na Musuku ndi ha ...

A murathu na mukomana.
B khaladzi na khaladzi.
C muzwala na muzwala.
D dzikhonani. (1)

2.1.7 Muanewa dendele kha nganea iyi ndi nnyi? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

2.1.8 Ndi khud̂ano ya lushaka lufhio yo vha ho hone vhukati ha Ngeletshedzo na Veronica? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

2.1.9 Nga kuvhonele kwan̂u muṅwali u khou sumbedza zwifhio nga u shumisa Veronica sa mubvumbedzwa o thanyelaho thungo. (2)

2.1.10 Ni vhona vhud̂ifari ha Ngeletshedzo ho shela mulenzhe kha lufu lwa mme awe naa? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

NA

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

2.2 TSHIBVELEDZWA TSHA D

'Goloi ya tsilu l̯anu kheyo.' U khou ralo Sibongile a tshi khou sumbedza Veronica Hummer H2 ya muvhala mutswu. Veronica o tou d̯iakhamala a tshi khou fhufha nga dakalo.

'Khei il̯a goloi, ngoho u d̯o bvisa yot̯he muthannga. Ndi nga ndi a mu vhona o takala.'

'I sedzeni nga vhuronwane ni ri vhudze mafhungo. Tsho, a thi athu ni d̯ivhadza kha:Network.' 'Pfarelo vhashumisani ndi khou humbela uri ni sendele ngeno tsini.' O ri u ralo Sibongile vhot̯he vha sendela nga u bonya ha l̯it̯o Vho mbo d̯i ita danga Veronica a sala vhukati na il̯a Hummer. A ene Sibongile a tshi isa phand̯a: 'Mut̯a wo aluwa vhashumisani, hoyu u bva n̯amusi ndi murad̯o washu lwa tshiofisi. Madzina awe nga vhud̯alo u d̯o amba namusi henefha. Ndi ene we nda ni gavhela uri u na kushumo nga hangei kha l̯a Limpopo. Hei Hummer i d̯o ri thusa u phetha hokwo kushumo. Veronica, tshifhinga ndi tshawe.'

'Hoo, nn̯e ndi pfi Veronica sa zwe vhathu vha pfisa zwone. Tshifani tshanga ndi Ramagwedzha. Ndo alutshela kha l̯a Limpopo ndi tshi dzula na makhulu wanga. Fhano Soweto ndi hune vhabebi vhanga vha dzula hone. Na nn̯e u thoma zwino nga uri ndo fhedza u ṅwala mulingo wa gireidi 12 ndi d̯o vha ndi tshi wanala fhano. Ndo livhuwa.' O ri u fhedza u did̯ivhadza vhashumisani vha mu khad̯a vha tshi mu kuvhatedza nga muthihi nga muthihi. Sibongile o vha ene wa u fhedza he a gomedza nga u mu mama shama.

2.2.1 Ndi goloi-d̯e ye Sibongile a sumbedza Veronica? (1)

2.2.2 Mafhungoni a re afho nt̯ha tsilu hu khou ambiwa nnyi? (1)

2.2.3 T̯alutshedzani zwi no sumbedza uri Veronica u kha madakalo. (2)

2.2.4 No sedza tshaka dza vhaanewa Veronica o olwa sa muanewa wa lushaka-d̯e? Tikedzani phindulo yan̯u. (2)

2.2.5 T̯alutshedzani dzina l̯a bugu iyi 'Ho dina one' no livhanya na zwiito zwa Ngeletshedzo. (2)

2.2.6 Thasululo ndi tshiṅwe tsha zwipid̯a zwa puloto, t̯alutshedzani zwo bvelelaho kha thasululo ya nganea iyi. (2)

2.2.7 Mafhungo a nganea iyi a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yan̯u. (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

2.2.8 Muhumbulo muhulwane wa u shumisa Veronica wa mufumakadzi kha u dziedza Ngeletshedzo ndi ufhio? (2)

2.2.9 Ni vhona vhugevhenga vhu na mbuelo? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)

2.2.10 Arali hu inwi Ngeletshedzo we a fhurwa tshelede i si na vhukono nga Veronica no vha ni tshi ḓo ita mini? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
[35]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA B: ḌIRAMA

Fhindulani mbudziso DZOṬHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo ḓisendekaho kha ḓirama ye na guda.

MBUDZISO 3: *FINDINKODO* – TT Mudau

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha ḓirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṋu vhu ḓo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na ṋewa, MBUDZISO 3.1 na MBUDZISO 3.2.

3.1 TSHIBVELEDZWA TSHA E

(Ofisini dza Ḽihoro ḽa Lushaka. Nga masiari, hu vhonala tshigwada tsha vhathu vha ḽihoro ili)

DE WIT: Vho Coetzee a vha tsha ḓo vha na riṋe.
MURAḌO 1: Mulandu?
DE WIT: Vho vha vho fanela vhe fhano u ḓa u ri ṋea vhuṱanzi, vho ḓi tou hana vhe vha nga si kone.
MURAḌO 2: Vho Coetzee kha vha kwengeledzwe vha vhuye.
DE WIT: Ri nga si kwengweledze munna we vhutshilo hawe hoṱhe ha ḓisendeka kha poḽitiki, arali a tshi ri o neta, u vha a khou amba ngoho.
MURAḌO 2: U bva ha Vho Coetzee zwi ḓo vunḓa maanḓa ḽihoro ḽashu.
DE WIT: A thi vhoni zwo ralo, arali zwo ralo mathina a ri nga ḓo kona u bvela phanḓa, Vho Coetzee vha tshee vho fara ḽithihi ḽa uri ri omelele kha muvhuso wa mbuelano ya lushaka.
MURAḌO 2: Line nda toḓou ḓivha ḽone asiḽi.
DE WIT: Kha li bulwe.
MURAḌO 1: Afha kha dziphurovintsi ri tou ita hani?
DE WIT: Na hone ri fanela u bva.
MURAḌO 2: Nangei Kapa Vhukovhela?
DE WIT: Ii!
MURAḌO: Hu tou nga ndi zwiṅalagudu hezwi musi. Ri nga laṱedza hani vhathu vho ri vheaho kha muvhuso wa phurovintsi?
DE WIT: U dzula hashu ngomu kha khabinethe heyi zwi ḓo ri vhangela tsira. Ri fanela u bva na kha phurovintsi heiḽa.
MURAḌO 1: Avha vhe vha ri vhea vhuhosini?
DE WIT: Ri fanela u vha ṱalutshedza nga ndila i pfalaho.
MURAḌO 3: Ifhio ndila i pfalaho?
(Hu pfala u gungula na u ṅuṅuna.)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

3.1.1 Mafhungo ane a khou ambiwa a khou bvelela ngafhi? (1)

3.1.2 Ndi zwifhio zwine zwa sumbedza uri Vho Coetzee ndi vha ndeme kha l̯ihoro? (1)

3.1.3 Ndi tshini tshine tsha khou netisa Vho Coetzee kha pol̯itiki? (2)

3.1.4 Muthumukhulu o bveledzwa sa muanewa wa mvumbo-d̯e buguni iyi? (2)

3.1.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo n̯ekedzwaho.

Vhuimo ha Vho De Wit kha l̯ihoro ndi …

A muṅwaleli wa l̯ihoro.
B murangaphand̯a.
C murad̯o zwawe.
D mufaragwama. (1)

3.1.6 Mat̯hakhe a bugu iyi ndi afhio? (2)

3.1.7 Ndi mini tshine tsha khou ita uri vhatshena vha si kunde musi hu tshi voutiwa? (2)

3.1.8 Aya mafhungo a bugu iyi a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yan̯u. (2)

3.1.9 Ni vhona vhud̯ifari ha Vho Coetzee vhu tshi t̯anganedzea sa murangaphand̯a naa? Tikedzani phindulo yan̯u. (2)

3.1.10 Ndi zwifhio zwe na vha ni tshi nga eletshedza vha L̯ihoro l̯a Lushaka vhane vha khou bva kha pol̯itiki? (3)

NA

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

3.2 TSHIBVELEDZWA TSHA F

SKIET:	*(E ethe)* Matshelo ndi ḓuvha ḽa khetho dza Masipala. Ha, ri ḓo vhona. *(Ṅo tshifhinganyana)*	
	Onoyu De Wit u imelela nnyi ngauri o no tou dzhena kha u vha hawe murema? Hoyu munna u khou thoma u rengisa lushaka lwa Maafurikanere. Na zwine a amba zwone a zwi pfali. *(Hu dzhena Skosana)*	5
SKOSANA:	Môre! Môre! Gaan dit goed?	
SKIET:	Môre minister, dit gaan goed, hoe gaan dit met jou?	
SKOSANA:	Random somaar! *(Vha a sea)* Edzou mmbudza Skiet, u ngafhi Muhulisei De Wit?	10
SKIET:	De Wit? Khayelitsha? *(U a humbula. Ṅo tshifhinganyana)* Minista, hafhu?	
SKOSANA:	U humbula zwone, a thi tsha vha minister.	
SKIET:	Ek is jammer, ek is jammer, minister.	
SKOSANA:	Ek voel jammer vir jou ook.	15
SKIET:	*(O akhamala)* Wat?	
SKOSANA:	U a vhona houḽa murangaphanḓa wau u khou sokou ḓinetisa. U khou pwasha vhuthihi ha lushaka lwa Maafurikanere. Vhona, u pesukana hawe Khayelitsha a ho ngo mu vhuisela lukuna, o bva nga dza pfeṋe henengei. U a ḓivha ndi mini Skiet?	20
SKIET:	Ii!	
SKOSANA:	Muthu mutswu u nga si mu renge. De Wit kha litshe u rengisa lushaka lwa hawe a lu fhaṱe a ṱutshele u amba mazwifhi phanḓa ha vhathu ngauri vha ḓo mu rwa.	25
SKIET:	Eyaa!	
SKOSANA:	Iwe na Klank na Jan khwiṋe ni tshi bva na litsha De Wit a tshi penga e ethe. Pfesesai hafha.	

3.2.1 Ndi nnyi ane a khou rengisa lushaka lwa Maafurikanere? (1)

3.2.2 Nyofho dzi re na Skiet dzi vhangwa nga mini? (2)

3.2.3 Vhukonani ha Skiet na Skosana ho ḓiswa nga mini? (2)

3.2.4 Ndi ngani Skiet a tshi khou ya lokhesheni dza vharema nga tshifhinga tsha khetho? (2)

3.2.5 Ṱalutshedzani uri u pesukana ha De Wit ndi u ḓinetisela ḽifhedzi. (2)

3.2.6 Sumbedzani tshipiḓa tsha maṱhakhe a bugu iyi. (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

3.2.7 U bva phalamenndeni ha vhatshena zwo takadza vharema? Tikedzani phindulo yaṇu (2)

3.2.8 Tshi sa fheli tshi a ṭula. Sumbedzani vhungoho ha ḷikumedzwa iḷi no sedza nyito dza vhatshena kha bugu iyi. (2)

3.2.9 U sinyuwa ha vhathu kana tshigwada nga murahu ha tshanduko iṅwe na iṅwe zwo tea kana a zwo ngo tea naa? Tikedzani muhumbulo waṇu nga zwo bvelelaho buguni. (2)

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

Kha khethekanyo iyi, mbudziso dzo vhudziswa dzi tshi bva kha NGANEAPFUFHI dzi tevhelaho:

- 'VULANI MUFUNWA WANGA' – NA Milubi
- 'DOKOTELA WA MUKHUWA NANDI' – LL Mafenya

MBUDZISO 4

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganeapfufhi MBILI dze na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṋu vhu ḍo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na ṋewa, MBUDZISO 4.1 na MBUDZISO 4.2.

4.1 'VULANI MUFUNWA WANGA ' – NA Milubi

TSHIBVELEDZWA TSHA G

A ṱodzimela hafhu. A sedza hafhu, mbilu ya thoma u ita tshigikhikhi tsha musi na mutuli. A ima e dziwilili. A swoṱa maṱo a dovha a ṱodzimela hafhu. Maṱo a mu vhudza uri a hu na zwiṅwe. Vhukuma ndi ngoho. A tshi sedza hafhu a wana hu si na zwiṅwe.

Ndi Vho Dinani munna wa Ṋeani. Avha Vho Dinani vha ḓa u ṱolela musadzi wavho Ṋeani. Rumu ine vha khou ḓa khayo ndi yeneyi ine Laṱani a vha khayo. Laṱani o ḓo sala o loḓelelwa nga ngomu rumuni iyi nga Ṋeani musi a tshi khou ya u ṱamba shawarani. Izwi ho vha hu u itela uri a no lingedza u ḓa afha rumuni iyi musi ene a tshe o ya shawarani a si dzhene lune a ḓo vhona Laṱani.

Afha hune Laṱani a vha hone ndi kha rumu ya zwifhaṱo zwilapfulapfu henefha Yunivesithi ya Henefha. Tshifhaṱo itshi tsho fhaṱwa lwa vhudele lune musi muthu e ngomu a kona u vhona zwoṱhe zwi re fhasi. Musi muthu e rumuni iyi u tou vhona zwoṱhe zwi no ḓhena na u bva vhuima zwiendedzi ha tshifhaṱo itshi.

Ṋamusi Vho Dinani vha tshi khou imisa tshiendedzi tshavho afha fhasi ha tshifhaṱo itshi, Laṱani u khou ḓi vha vhona zwawe.

4.1.1 Munna wa Ṋeani o vha a tshi pfi nnyi? (1)

4.1.2 Ndi tshini tsho swikisaho Laṱani afho rumuni? (2)

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

4.1.3 Mafhungo e na vhala a t̯ana tshipid̯a tshifhio tsha puloto? (2)

4.1.4 Muanewa mulut̯anyi kha nganeapfufhi iyi ndi nnyi? Tikedzani phindulo yan̯u. (2)

4.1.5 Sumbedzani mvumbo ya Vho Dinani kha nganeapfufhi iyi. (2)

4.1.6 Thasululo ya nganeapfufhi iyi ni vhona yo bveledzwa zwavhud̯i naa? Tikedzani phindulo yan̯u. (2)

4.1.7 Masiandaitwa ane a nga bvelela kha N̯eani ro sedza vhud̯ifari hawe vhu si havhud̯i ndi afhio? (2)

4.1.8 Zwe N̯eani a ita zwa u funana na muṅwe munna ngeno o malwa zwi a t̯anganedzea naa? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

4.1.9 Ndi zwifhio zwe na guda kha nganeapfufhi iyi? (3)

NA

4.2 **'DOKOTELA WA MUKHUWA NANDI' – LL Mafenya**

TSHIBVELEDZWA TSHA H

Vhudokotela hawe a vhu ambi tshithu kha nn̯e. Dokotela ndi d̯ivha e wa mukhuwa fhedzi, wa muthu mutswu u d̯i dzula e l̯one l̯a thavhani.

Zwenezwo a tshi ralo manese vha re henefho tsini vha sumbedza u sa fushea. 'Oo, zwino ni t̯od̯a uri uyu muisa ndi mu tendele a tshi t̯hat̯huvha 'misisi' uri a kone u vhona ngoma ya makhuwa?' Neva. U amba maipfi ayo a tshi khou bvisa bibi ye a i gidela nga fola a i funga. A dubisa luvhili na luraru. Lwa vhun̯a mutsi wa vha u tshi thulidza nga ningo.

'Vhone, zwa 'misisi' a zwi tsha shuma. Zwo no bva vhukati ha shango. Na mafhungo hayo a ngoma ya makhuwa a ri na na mushumo nao. Tshine ra t̯od̯a ndi u tshidza vhutshilo ha hoyu muthu' ndi sisit̯a Mawela a tshi khou lingedza u fanyisela hoyu mukhuwa.'

'Ohoho, arali muthu o takala, a tshi khou takalela u vhona ngoma ya mukhuwa u d̯o tou shonela thavhani ya Mposi!' Louw uri u amba izwi a mbo d̯i isa phand̯a na u dubisa bibi yawe. U bva afho Louw a mbo d̯i lunzili lwa uri a vhidzelwe dokotela wa mukhuwa. Sisit̯a Mawela na ene a si tende-vho. A ri dokotela a hu na muṅwe nga nnd̯ani ha onoyo o tiwaho l̯enel̯i d̯uvha. Onoyo ndi dokotela Konani.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

4.2.1 Fhethuvhupo mafhungoni aya ndi ngafhi? (1)

4.2.2 Ndi tshini tsho vhangaho khud̂ano afho mafhungoni? (2)

4.2.3 Muanewa mupikisi kha nganeapfufhi iyi ndi nnyi? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

4.2.4 T̂alutshedzani uri ndi ngani Sisit̂a Mawela o vha a songo fushea nga vhud̂ifari ha Louw? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

4.2.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo n̂ekedzwaho.

Ane a khou sumbedza tshit̂alula kha dokotela wa murema ndi …

A sisit̂a Mawela.
B Konani.
C Louw.
D Suprithenndede. (1)

4.2.6 U sa t̂anganedza uri dokotela Konani wa murema a nga alafha mukhuwa zwi ni d̂isela muhumbulo ufhio? (2)

4.2.7 Thero ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)

4.2.8 Ni a tendelana naa na zwe dokotela Konani a ita zwa u litsha mushumo kha nganeapfufhi iyi? (2)

4.2.9 Inwi ni vhona zwe suprithenndede a ita zwa u t̂od̂a mulwadze a tshi ongiwa nga dokotela wa mukhuwa zwo vha na mbuelo dzavhud̂i? Tikedzani phindulo yan̂u. (3)

T̂HANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI

Kha khethekanyo iyi, mbudziso dzo vhudziswa dzi tshi bva kha ZWIRENDO zwi tevhelaho:

- 'LUVHONDO LU D̂O WA' – TK Mkansi
- 'NDO T̂UVHA MULOVHA' – TK Mkansi

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na n̂ewa, MBUDZISO 5.1 na MBUDZISO 5.2.

MBUDZISO 5

5.1 Vhalani TSHIRENDO tshi tevhelaho nga vhusedzi uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yan̂u vhu d̂o langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

LUVHONDO LU D̂O WA – TK Mkansi

1 Luvhondo lulapfu sa thavha ya Everest,
2 Lwo tou dzii phand̂a hau,
3 Wa tetemela sa lut̂anga lu mad̂ini.
4 Biko l̂a elela sa mulambo wa Luvuvhu.

5 Phand̂a na murahu wa wana hu tshi fana,
6 Sa zwil̂a Vhaisiraele vhe vhukati ha lwanzhe na maswina.
7 Wo hangwa zwe zwa bvelela Yeriko?
8 Vhaisiraele vho fhat̂elwa nnd̂a ha luhura?

9 Muvhi u u fhat̂ela luvhondo,
10 A tshi vhona mitshelo ine Mudzimu a khou dzudzanya.
11 A tshi vhona u tshi d̂o vha mukundi wa vhakundi.
12 A u netisa wa lat̂ela thaula.

13 Muya wan̂u u songo neta,
14 Naho hu si na tshi no dzhena,
15 Naho hu si na tshi no bva,
16 Nga luvhondo lulapfu lwo imaho.
17 Naho vhuiwa hu kule,
18 Hu sa vhonali na tshi linganaho na tsha tshikenzekenze.
19 Magona a tshi dunga, a sa tsha kona u hwala muvhili.

20 U songo fholodza mil̂oro yau.
21 U tsini na u swika hayani,
22 Maneto a vhuya tshot̂he,
23 Monani nalwo, lu d̂o vhuya lwa wa.
24 A hu na masiari, hu songo d̂a vhusiku,
25 A hu na tshilimo, hu songo vha na vhuriha,
26 A hu na Kanana, hu songo fhirwa nga sogani,
27 Lu d̂o wa lwa Yeriko, tenda ni na Khotsi.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

5.1.1 Luvhondo afho tshirendoni lwo imela mini? Bulani ZWIVHILI. (2)

5.1.2 N̂eani dzina l̂a figara ya muambo yo shumiswaho kha vese/mutaladzi 3, ni dovhe ni bule t̂halutshedzo ya hone. (2)

5.1.3 Topolani tshiga tsho imelaho zwivhuya kha tshitanza/ndima 3. (2)

5.1.4 Sumbedzani raimi ya tshitanza/ndima 3. (2)

5.1.5 Musi no sedza vese/mitaladzi 17 na 18, ndi zwifhio zwine murendi a khou khwat̂hisedza zwone? (2)

5.1.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo n̂ekedzwaho:

Khaesura yo shumiswaho kha mutaladzi/vese 24 i shuma u …

A u awedza muvhali.
B u vhudzisa mbudziso.
C u fhindula mbudziso.
D u pfufhifhadza maipfi. (1)

5.1.7 Vhud̂ipfi ha murendi kha tshirendo itshi ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

5.1.8 T̂hut̂huwedzo ya murendi kha vhavhali tshirendoni itshi i na zwivhi kana zwivhuya naa? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

5.1.9 Zwine murendi a khou amba tshirendoni itshi zwi a itea kha vhutshilo ha d̂uvha na d̂uvha naa? Tikedzani phindulo yan̂u. (2)

NA

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

5.2 Vhalani TSHIRENDO tshi tevhelaho nga vhusedzi uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

NDO TUVHA MULOVHA – TK Mkansi

1 Nda humbula mulovha ndi tsengisa mitodzi,
2 Wo ntsiela vhusiwana vhuhulu,
3 Vho tuwaho na iwe,
4 Vho ita.

5 Vho fhambana na vhutudzi vhu imisaho mavhudzi,
6 Vhakegulu vha a shandulwa khomba dzo vhibvelaho,
7 Vhukhanda na hone, vhu a shandulwa khomba dzo vhibvelaho,
8 Yawee! Mulovha, vhuya na mihwalo yau.

9 Vhuvhava ho da na vhana vhaho,
10 Muthu u thukulwa mukulo, li ntha ha thoho,
11 Khono dza nndu ndi tshinembe khambana ya Funzani,
12 Naho zwo ralo, u tshi vuwa, u wana thundu dzi tshi ri a pfumelwa.

13 Yawee a u vhuyi naa?
14 Vhasidzana vha tshi ri u tangana na vhahulwane,
15 Vha wa nga lurumbu,
16 Vhafumakadzi vho ya nga zwirivha
17 Vha tshi khotha.

18 Vhasidzana vha tshi ri u sema vhakegulu
19 Vha dzhena tshivhamboni
20 Ndevhe dza roredzwa a mupfure,
21 Hu si zwino, vha no tamba nga u bvula marukhu.

22 Vhathannga vha tshi wela,
23 U tshi swa vha vhuya vhe vhannanna,
24 Vha tshi fara damu, mbilu vha pfa yo rula,
25 Dzi a tamba thamu dza ngeyo?

26 Hu tshi liwa vhutete,
27 Mukhaha hu vhutevhutevhu.
28 Zwino tseda lo dinea maanda
29 Vhuthu ho pfuluwa tshothe.

30 Ho sala mulano na mudzhombano,
31 Muṅwe na muṅwe o puta ha putululi.
32 Uri tshanga ndi tshanga,
33 A si na u do la u vhona.

Downloaded from www.studypapers.co.za

Find Plenty of Free Study Resources at www.studypapers.co.za

5.2.1 Kha mutaladzi/vese 1, ndi maipfi afhio a no sumbedza u lila? (1)

5.2.2 Ndi zwifhio zwi vhaisaho murendi kha ndima ya vhuvhili? (1)

5.2.3 Ipfi 'mulovha' kha tshirendo itshi ḽi amba mini no sedza kutshilele kwa vhathu? (2)

5.2.4 Ṱalutshedzani zwine 'U khotha' kha vese/mutaladzi 17 zwa bvisela zwone khagala? (2)

5.2.5 Vese/mutaladzi 21 u ri ḓisela tshifanyiso tshifhio malugana na vhuḓifari ha vhana vha musalauno? (2)

5.2.6 Topolani vese i no amba u ḓala ha mafhi kha ndima/tshitanza 7. (2)

5.2.7 Mutevhetsindo wa tshirendo itshi ndi ufhio? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

5.2.8 Ndi ngani murendi o shumisa figara ya muambo ya ḽiedzamuthu, 'Vhuthu ho pfuluwa tshoṱhe'. (2)

5.2.9 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u bveledza kha tshirendo itshi. (2)

5.2.10 No zwi livhanya na tshirendo itshi, ni vhona vhutshilo ha musalauḽa vhu khwiṋe kha ha musalauno? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUṰE: 70

Vhuṋe ha khanḓiso ho vhaledzwa
Downloaded from www.studypapers.co.za